

Poslední stránky recenzovaného díla jsou věnovány pobytu odsouzených v lidově demokratických nápravně výchovných zařízeních, jejich propouštění na svobodu, případně rehabilitačním procesům.

Za zvláštní zmínku stojí autorův styl, který je velmi bohatý a různorodý. Najdeme tu pasáže jako vystrížené z detektivního románu, například hned úvodní expozici sebevraždy *Štěpána Starého* před zatčením Státní bezpečností. Jsou tu ovšem rozsáhlé pasáže vědeckého stylu, které svědčí o autorově odborné erudici a perfektní znalosti vědecké metodologie. Pasáže líčící osudy protagonistů celého příběhu, rekonstruované krok za krokem dle vyšetřovacích a následně soudních spisů, mohou sice působit v prvním dojmu poněkud jednotvárně, ale po hlubším zamyšlení vedou k řadě závěrů, z nichž některé činí sám autor. Dílo lze doporučit k přečtení všem, kdo se zajímají o naše moderní, nejen právní dějiny. Měli by si je ovšem přečíst i ti, kdo se chystají psát literární dílo či filmový nebo televizní scénář z této doby. Právě v recenzovaném díle by mohli najít dost látky pro lepší a objektivnější tvůrčí zpracování této části naší moderní historie.

Michal Tomášek*

Gábriš Tomáš. Preskriptívna teória práva. Metodológia aplikácie práva pre súčasnosť. Bratislava: VEDA – vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2020, 224 s.

Profesor *Tomáš Gábriš* vešel ve známost v české právní vědě bohatou publikační činností v oboru právních dějin; v posledních letech se staly předmětem jeho odborného zájmu i témata z oblasti právní teorie. Byl spoluautorem učebnice *Aktuálne otázky teórie práva*¹ anebo *Antológia k dejinám právneho a politického myslenia*,² a dále například hlavním editorem sborníku s názvem *Nedogmatická právna veda*.³ Zejména poslední z uvedených knih zaplňuje významným způsobem mezeru v české a slovenské odborné literatuře.

Zatímco v případech výše uvedených děl šlo především o přehledovou či učebnicovou literaturu, recenzovaná monografie s názvem *Preskriptívna teória práva. Metodológia aplikácie práva pre súčasnosť* se od předešlých knih liší v tom, že přináší ucelený a především originální pohled autora na současné právo a jeho aplikaci. Práce je cenná zejména tím, že v ní autor zúročuje svou erudici v oborech právní historie a teorie práva; navíc je obohacena o vynikající analýzy děl současné italské a španělské právní vědy, které jsou zejména z důvodu jazykové bariéry ve středoevropském prostoru poměrně málo známé.

* Prof. JUDr. PhDr. Michal Tomášek, DrSc. Proděkan a vedoucí katedry evropského práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Tato recenze vznikla v rámci výzkumného programu Univerzity Karlovy Progres Q02 *Publicizace práva v evropském a mezinárodním srovnání* a Univerzitního výzkumného centra UNCE/HUM/028 *Pražské centrum pro výzkum míru*.

¹ *Aktuálne otázky teórie práva*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018.

² CHOVANCOVÁ, Jarmila – GÁBRIŠ, Tomáš – KLUKNAVSKÁ, Andrea. *Antológia k dejinám právneho a politického myslenia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018.

³ GÁBRIŠ, Tomáš (ed.). *Nedogmatická právna veda: od marxizmu po behaviorálnu ekonómiu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017.

K základním východiskům práce patří autorova úvaha, že „[i] ty vědy, pro něž byl příznačný ‚pozitivismus‘ (ne v právním, ale příbuzném významu filozofie a metodologie vědy), se začínají přiklánět k post-pozitivistickým postojům. Podobně se dnes hovoří o post-pozitivismu v právu“.⁴ Následuje autorovo vymezení cíle celé monografie: „Ambicí předložené monografie přitom není jen diagnostikovat tuto situaci, ale též prokázat její projevy v právní praxi – praxi aplikace práva – a vytyčit nový koncept post-pozitivistického právního myšlení – myšlení postaveného na ideách práva jako ‚praktické‘ (fronetické) vědy a zároveň na myšlenkách nově formulované ‚preskriptivní teorie práva‘, tj. teorie poskytující praktické návody pro praxi – s uvědoměním si limitů současného systému fungování práva v praxi.“⁵ Z cíle předložené práce popsaného v jejím úvodu je zřejmé, že kniha nebude popisná, ačkoliv bude v mnohém navazovat na současné práce a pokoušet se nově pohlížet na tradiční otázky právní teorie. Stručně vyjádřeným hlavním cílem knihy je tak vystavět argument o preskriptivní koncepci aplikace práva v situaci právního post-pozitivismu.

Východiskem monografie je autorovo tvrzení, že s výjimkou relativně krátkého období byla právní věda vnímána jako věda praktická, případně bylo rozlišováno mezi teoretickou jurisprudencí a praktickou jurisprudencí. Do praktické jurisprudence se řadila praktická nauka o právním jednání (například o smlouvách), kautelární jurisprudence, ale také například státní a kancelářská praxe, anebo praktická soudní právní nauka.⁶ Kontinentální právní věda však v 19. století tuto praktickou složku práva při univerzitním vzdělávání upozadila ve prospěch teoretické vědy (což bylo zdůvodňováno tím, že je možné získat potřebné dovednosti praxí po ukončení teoretického studia).⁷

V současné době jsme však podle autora z vícera důvodů svědky opětovného návratu k pragmatickým a kazuistickým přístupům k právu, které na výše uvedené tradice praktické jurisprudence navazují. Jde například o díla autorů hlásících se k právnímu realismu a právě z nich autor v dalších částech práce vychází.

Souhlasím s autorovým názorem, že kontinentální právo nemůže být vystavěno na kazuistice, naopak je vhodné nalézt určitou rovnováhu mezi systémovým a kazuistickým přístupem. Jeden z důvodů, proč kontinentální právo není založeno na kazuistice, přibližuje německý autor *Philipp Dann*, který upozorňuje na důležitý rozdíl mezi kontinentální a angloamerickou právní kulturou, pokud jde o podobu zákonů. Zatímco na evropském kontinentu vycházejí zákony (přínejmenším ty nejvýznamnější) z ideje kodifikace, v angloamerickém právu jde často o zákony dílčí, věnované velmi úzké problematice, dalo by se říci kazuistické zákony.⁸ Právě s obdobím rozvoje kodifikačních snah se pojí současný systémový přístup k právu. Starší koncepce systému práva vycházející z analogie s axiomatickými systémy přírodních věd, která byla rozvíjena v dílech osvícenských racionalistů (například *H. Grotia*, *G. W. Leibnize* nebo *S. Pufendorfa*), se neprosadila.⁹

⁴ GÁBRIŠ, Tomáš. *Preskriptívna teória práva. Metodológia aplikácie práva pre súčasnosť*. Bratislava: VEDA – vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2020, s. 8–9.

⁵ Ibidem, s. 9.

⁶ GÁBRIŠ, Tomáš. *Preskriptívna teória práva*, s. 12.

⁷ Ibidem, s. 13. Není bez zajímavosti, že otázce různých podob praktického právního vzdělávání se aktuálně věnuje opět poměrně velká pozornost – srov. např. diskuse v knize: HOCHMANOVÁ, Alexandra. *Právo, vzdělávání a víze*. Praha: Vladimír Kvasnička, nakladatelství Vodňář, 2020, s. 181–187.

⁸ DANN, Philipp. *Verfassungsgerichtliche Kontrolle gesetzgeberischer Rationalität. Der Staat*. 2010, roč. 49, č. 4, s. 639.

⁹ ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce systematiky práva předcházející právnímu pozitivismu 19. století. Právněhistorické studie*. 2019, roč. 49, č. 2, s. 87.

Pokud se hovoří o současném příklonu ke kazuistice, domnívám se, že je vhodné všimnout si i rozdílů mezi paralelami kazuistiky v předmoderním a současném právu.¹⁰ Kromě rozdílu v existenci politického a mocenského vakua ve středověku oproti součnému působení spíše konkurujících mocenských center je možné zmínit fenomény konstitucionalizace práva, rostoucí komplexitu společenského uspořádání anebo vliv mezinárodního či evropského práva. Všechny tyto jevy po mém soudu ukazují na spíše menší podobnosti historického a současného práva.

S autorovým rozlišováním systémového a kazuistického přístupu souvisí i fakt, že v dnešní době nejsme svědky jediného dominujícího metodologického přístupu k právu (totéž však podle mého názoru platilo i pro období konce 19. století). Vedle určité konvergence juspozitivismu a nonpozitivismu¹¹ jde i o narůstající vliv sociologických přístupů v různých podobách,¹² případně dalších přístupů využívajících metodologii jiných společenských věd.¹³ To však neznamená, že by úvahy o spravedlnosti a dalších transcendentních hodnotách v současné právní vědě nebyly přítomny.¹⁴ Právě hodnotové ukotvení práva vedle pragmatismu považuje autor za jeden z rysů postpozitivismu, jehož podrobnějšímu vymezení se autor věnuje v první kapitole. Postpozitivismus reaguje podle autora na krizi legislativy a s tím související metodologický posun v interpretačních postupech (charakteristický mimo jiné velkým důrazem na teleologické argumenty, argumenty *contra verba legis* apod.).¹⁵ Vychází-li postpozitivismus z kritiky pozitivismu, jedná se jen o metodologickou kritiku, anebo o robustnější ideologickou kritiku? Přestože se práce věnuje především tématu aplikace práva, její první kapitola naznačuje spíše hlubší rozdíly mezi pozitivismem a postpozitivismem. Zároveň však platí, že pozitivismus (a tedy zřejmě ani postpozitivismus) není zcela uniformní směr právního myšlení.¹⁶ Nejedná se v případě postpozitivismu o kritiku spíše některých směrů pozitivistického myšlení? Je rovněž otázkou, zda je účelné označení postpozitivismu používat pro poměrně široký okruh směrů a přístupů k právu.¹⁷

V závěru první kapitoly (v kapitole 1.3.) autor naznačuje dva možné směry vývoje právní regulace. Jeden ústí v deetatizaci a *de facto* „bezstátní“ právo, druhý v „technologický pozitivismus“ charakterizovaný „smart regulací“ a pronikáním automatizovaného rozhodování v oblasti právních vztahů. Obě cesty vývoje práva jsou bezpochyby možné, nepředstavují však podle mého názoru jediný možný a zejména ne hlavní směr vývoje práva. Je

¹⁰ Na to autor recenzované monografie upozornil v jiném svém díle: GÁBRIŠ, Tomáš. „Súkromné právo“ a „bezštátne právo“. Historické paralely k postmodernej situácii. *Právnehistorické studie*. 2017, roč. 47, č. 1, s. 117.

¹¹ V české právní vědě tento fenomén poprvé podrobněji rozebral Jiří Boguszak – BOGUSZAK, Jiří. Vyústění antinomie jusnaturalismu a juspozitivismu. *Právník*. 1995, roč. 134, č. 6, s. 525–537.

¹² K vlivu sociologického myšlení na tradiční pozitivistické a nonpozitivistické přístupy k právu viz PŘIBÁŇ, Jiří. Lesk a bída právního pozitivismu. In: PŘIBÁŇ, Jiří – HOLLÄNDER, Pavel a kol. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemické a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, s. 27–34.

¹³ K různým dalším mezioborovým přístupům ovlivňujícím současnou právní teorii srov. vynikající recenzní esej Jana Géryka – GÉRYK, Jan. Mezioborovost, specializace a konec velkých debat. Úvaha nad knihou: Hackney James R. Jr. *Legal Intellectuals in Conversation*. New York: New York University Press, 2012, 245 s. *Právník*. 2019, roč. 158, č. 7, s. 689–700.

¹⁴ HOLLÄNDER, Pavel. Vážně jsme už všichni pozitivisté? In: PŘIBÁŇ, Jiří – HOLLÄNDER, Pavel a kol. *Právo a dobro v ústavní demokracii. Polemické a kritické úvahy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, s. 35–41.

¹⁵ GÁBRIŠ, Tomáš. *Preskriptívna teória práva*, s. 19.

¹⁶ SOBEK, Tomáš. Právní pozitivismus. In: SOBEK, Tomáš – HAPLA, Martin (eds). *Filosofie práva*. Brno: NUGIS FINEM Publishing, 2020, s. 39.

¹⁷ Autor k postpozitivismu řadí právní realismus, jusnaturalismus, nekonstitucionalismus, a dále institucionalistické, argumentačně-rétorické nebo diskurzivně-komunikační přístupy – viz GÁBRIŠ, Tomáš. *Preskriptívna teória práva*, s. 22.

pravděpodobné, že fenomény, jakými jsou umělá inteligence a jiné moderní technologie, budou významně ovlivňovat život v 21. století, což se musí projevit i v právu.¹⁸ Automatické procesy zjednodušují určité (zdá se však, že ještě dlouhou dobu nikoliv všechny) rozhodovací procesy, pluralismus a heterarchie pramenů práva sice stojí v určitém napětí s autoritou státního práva, ta se však podle mého názoru neztrácí.¹⁹

Druhá kapitola je exkurzem k různým směrům právněrealistického myšlení. Autor představuje základní autory a díla nejen amerického a skandinávského právního realismu, která patří k nejznámějším v rámci tohoto proudu právního myšlení, ale věnuje se také ruskému či italskému právnímu realismu. V této kapitole považují za cennou zejména podrobnou analýzu díla *Riccarda Guastiniho*, na něž autor navazuje v následujících kapitolách knihy. Poněkud přehledový charakter kapitoly, zejména jejího úvodu, není na škodu. Vzhledem k tomu, že závěry právních realistů, především pokud jde o méně známé autory, tvoří východiska autorových dalších úvah, považují tento přehled za více než vhodný.

Třetí kapitola je věnována procesu aplikace práva. V jejím úvodu autor představuje tradiční pohled na aplikaci práva založené na technice subsumpce (podřazení). Zároveň však na dalších místech správně uvádí, že jednoduchý sylogismus není univerzální metodou při aplikaci práva.²⁰ V současném právu můžeme v mnohých případech spíše než o subsumpci hovořit o pohybování se mezi fakty a normami.²¹ Slovy Pavla Holländera, jde o vzájemné prolínání světa bytí a mětí: „*kaskádu vzájemných korelací, přičemž obě korelující strany fungují podobně jako zoom – umožňují zaostření při vymezení relevantní oblasti skutkových zjištění (světa faktů) na jedné straně a skutkové podstaty relevantní normy (světa normativity) na straně druhé*“.²² Prostá subsumpce faktů pod právní normu je tedy v právu omezena pouze na nejjednodušší případy. V těch složitějších je potřeba tvořivější činnost, která v sobě zahrnuje nutnost zohlednit specifické okolnosti případu a eventuálně dotvořit neurčitou právní normu, která má na daný případ dopadat. Důležitým východiskem pro procesy aplikace práva je pro autora skutečnost, že právní systém obsahuje normy, které se samy proměňují v důsledku jejich uplatňování (tj. praxi).²³ Tento přístup je postaven do protikladu k tradičnímu pojetí aplikace práva založenému na procesu subsumpce a autor jej označuje jako právněrealistický.

Následuje popis nejrůznějších posunů v doktrínách majících vliv na procesy aplikace práva, velký prostor je věnován zejména kognitivistickým procesům rozhodování a vlivu člověka na výslednou podobu rozhodnutí, stejně jako projevům formalismu a antiformalismu při aplikaci práva. V kapitole 3.3. se autor rovněž věnuje filozofickým pohledům na aplikaci práva, zejména z hlediska etiky a logiky. Zde mimo jiné připomíná, že jak v logice, tak i v etice se v současnosti prosazují diskurzivní směry myšlení. V etice se diskurzivita

¹⁸ K některým aktuálním výzvám srov. např. MIKEŠ, Stanislav. *Co je nového v právu*. Praha: Nová beseda, 2019.

¹⁹ Ilustrovat to lze na autonomní regulaci sportovních organizací (WADA, FIFA...), kde převládla v období pandemie nemo-ci covid-19 opatření jednotlivých států znemožňující po určitou dobu provozovat v zásadě jakoukoliv sportovní činnost. O střetu mezi dvěma autonomními systémy regulace zde nebylo možné hovořit – veřejné právo jednotlivých států bylo vždy rozhodující a mělo absolutní přednost před autonomní regulací.

²⁰ GÁBRIŠ, Tomáš. *Preskriptívna teória práva*, s. 75.

²¹ PAVČNIK, Marijan. Das Hin- und Herwandern des Blickes. Zur Natur der Gesetzesanwendung. *Rechtstheorie*. 2008, Vol. 39, s. 557–572.

²² HOLLÄNDER, Pavel. *Filipika proti redukcionizmu*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 158. HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 282.

²³ GÁBRIŠ, Tomáš. *Preskriptívna teória práva*, s. 77.

projevuje například relativizací hodnot a norem, v logice pak hovoříme o neklasických (nemonotonických) směrech.²⁴

Ve třetí kapitole je rovněž pojednáno o historii chápání systematiky práva a s tím související kazuistické aplikaci práva. Mimořádně zajímavé je poukázání na souvislosti mezi právní argumentací a středověkou morální kazuistikou, která vyžadovala flexibilní uplatňování norem.²⁵ Třetí kapitola ústí v závěr o potřebě posunu realistického přístupu k právu od pouhé deskripce k preskriptivnímu návodu pro interpretaci a aplikaci práva. Autor považuje za ideál určitou komplementaritu systémového (axiomatického) a kazuistického (případového) právního myšlení.²⁶ Oba protipóly jsou spíše výsledkem určité idealizující abstrakce a je zřejmé, že reálné fungování práva se v současnosti nepodobá formálně logickému procesu (v podobě klasické logiky),²⁷ ale ani iracionálnímu, popřípadě ryze subjektivistickému postupu konkrétního decizního orgánu. Právo je systémem neoptimálním, avšak o určitou systémovost usilujícím a je zejména úlohou právní doktríny k právu jako k systému přistupovat.²⁸

Čtvrtá kapitola se vrací k tématu právního realismu, o jehož vývoji a vybraných představitelích bylo pojednáno v druhé kapitole. Na tomto místě autor za pomoci syntézy předcházejících částí monografie argumentuje ve prospěch preskriptivní teorie právního realismu, což považuji za nejvýznamnější část celé práce. Autorem navrhovaný „konstruktivistický model“ se však neomezuje jen na empirická zkoumání vlastní právnímu realismu, dochází tak vlastně k postrealistickému pojetí práva.²⁹

Jádrem závěrečné kapitoly je popis tří různých pluralismů v současném právu: 1) pluralismu pramenů práva a působení různých normativních systémů na území jednoho státu, 2) pluralismu interpretačních závěrů, ale i metodologických direktiv interpretace, a 3) pluralismu argumentů v právu.

Pokud jde o pojetí právního pluralismu, zde autor vychází z převažující – širší – koncepce, která zahrnuje i nestátní normativní systémy (*lex mercatoria*, *lex digitalis*, *lex sportiva* apod.)³⁰ Svým popisem historického pojmání práva od nejstarších období až do pozitivismu 19. a 20. století přináší autor inovativní pohled na právní pluralismus. Za nosnou myšlenku považuji mimo jiné zdůraznění role právní vědy pro identifikaci práva. Autor se hlásí k pojetí, podle něhož je „aplikační praxe projevem – případně i zdrojem – práva“.³¹

Následující dvě podkapitoly ilustrují jeden z hlavních příkladů postpozitivistického pojetí práva, kterým je rozšíření elementů právního systému o právní principy a hodnoty. Zajímavá kapitola 4.3. detailně shrnuje přístupy k právním principům (zejména k pojmové

²⁴ Ibidem, s. 91–99.

²⁵ Ibidem, s. 115–122.

²⁶ Ibidem, s. 130.

²⁷ Jedním z příkladů je používání metody abdukce: ŽÁK KRZYŽANKOVÁ, Katarzyna. K roli abdukce v právním myšlení aneb jak poznatky o abdukci mohou zvýšit pro-systémovost interpretace a aplikace práva. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2019, roč. 65, č. 4, s. 69–88.

²⁸ Podrobněji k této charakteristice práva viz ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce práva jako systému*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 216.

²⁹ GÁBRIŠ, Tomáš. *Preskriptivna teória práva*, s. 133.

³⁰ Ibidem, s. 135.

³¹ Tato myšlenka, jakkoliv by se mohla zdát kontroverzní, odpovídá nejen právněrealistickému pohledu na právo. Autor recenze představuje s odkazem na jinou sociologickou koncepci – systémovou teorii práva – podobné úvahy o stabilizační a transformační roli judikatury a právní vědy – ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce práva jako systému*, s. 138 an.

otázce vztahu právních zásad a právních principů, k čemuž autor přesvědčivě uvádí, že není nutné mezi nimi činit markantní rozdíly, postačí rozlišovat více úrovní právních principů).³² V podkapitolách 4.4. a 4.5. věnovaných interpretaci a argumentaci autor navazuje na ty představitele právního realismu, kteří odmítají ryze subjektivistický pohled na interpretaci práva, a s odkazem na aktuální judikaturu autor dokládá význam teleologického výkladu a argumentů *contra verba legis*, jakožto dalších projevů postpozitivistického právního myšlení.³³ K problematice interpretace autor shrnuje, že „[p]luralismus metod a postupů interpretace práva, ale i interpretace v právu by proto měl zůstat i do budoucna zachován – za předpokladu zachování konečného terciárního návodu (a tím i výkladového korektivu) kazuistické spravedlnosti a ochrany práv. [...] Pluralita interpretace v právu se tak jako nástroj kazuistické spravedlnosti může zachovat i nadále, musí však vyžadovat přesvědčivost a akceptovatelnost jejích závěrů.“³⁴

Čtvrtá kapitola je zakončena popisem koncepce ústavního státu jakožto postpozitivistické varianty vztahu státu a práva. S odkazem na italského autora *Luigiho Ferrajoliho* je autorem rozpracována teorie garantismu (tedy teorie státu garantujícího práva skrze jejich pozitivněprávní zakotvení) jako protipól nového konstitucionalismu (výborně vystiženého maximou *auctoritas et veritas faciunt legem*). V případě nového konstitucionalismu hrají stěžejní roli ústavy prozařující celým právním řádem a působící jako bezprostředně aplikovatelné právo.³⁵

Závěr celé monografie shrnuje základní charakteristiky postpozitivismu popisované v jednotlivých kapitolách – krizi psaného práva, judicializaci a konstitucionalizaci práva, výklad upřednostňující účel před slovním vyjádřením právních norem, roli právních principů a hodnot v právu. Jakkoliv autor prosazuje širší pojetí konstitucionalizace práva, v závěru kapitoly také uvažuje o limitech konstitucionalizace.³⁶ Rysem postpozitivismu totiž podle mého názoru není jen konstitucionalizace, ale obecněji důraz na principiální a hodnotový charakter celého práva, tedy například i odvětví soukromého, trestního, správního práva a dalších právních odvětví. V takovém případě se tedy nezdá být rovnítko mezi důrazem na principy a hodnotami v právu a bezprostředním působením ústavního práva v celém právním řádu.³⁷

Vedle výše zmíněných rysů postpozitivismu v současném právu zdůrazňují představitelé právního realismu roli decizního orgánu namísto systematiky abstraktních pravidel

³² GÁBRIŠ, Tomáš. *Preskriptívna teória práva*, s. 151 an.

³³ V některých částech autor navazuje na novější díla týkající se interpretace práva pocházející od autorů z regionu střední Evropy – zejména STELMACH, Jerzy. *Kodeks argumentacyjny dla prawników*. Zakamycze: Kantor, 2003. SOBEK, Tomáš. *Argumenty teorie práva*. Praha – Plzeň: Ústav státu a práva AV ČR – Aleš Čeněk, 2008. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. KÁČER, Marek. *Na okraji krajnej núdze. O prepisovaní zákonov počas ich aplikácie*. Praha: Leges, 2015. WINTNER, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. 2. vydání. Praha: Auditorium, 2019. ŽÁK KRZYŽANKOVÁ, Katarzyna. *Právní interpretace – mezi vysvětlováním a rozuměním*. Praha: Wolters Kluwer, 2019.

³⁴ GÁBRIŠ, Tomáš. *Preskriptívna teória práva*, s. 182. Autorem zmiňovaný pojem terciárního návodu odkazuje na italského autora Pierluigi Chiassoniho, který chápe terciární interpretační návod jako právní ideologii stojící v základu právního systému (například dosahování spravedlnosti anebo ochrany materiálního jádra ústavy).

³⁵ Ibidem, s. 195–196.

³⁶ Ibidem, s. 196. Nabízí se totiž otázka: K čemu by existovala právní odvětví s jejich specifickými principy, pokud bychom veškeré právní problémy řešili pouze s odkazem na poměřování univerzálních, případně ústavou chráněných, principů a pravidel?

³⁷ ONDŘEJEK, Pavel. Ústavní hodnoty a autonomie vůle v právním jednání v soukromém právu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. 24, č. 3, s. 351–364.

v právních předpisech. V této souvislosti lze vzpomenout rovněž tezi o právu jako sociálním faktu typickou pro poválečný právní pozitivismus, která rovněž naznačuje vliv sociologického myšlení na současný pozitivismus. Vývoj by podle autora měl ústít v naznačenou preskriptivní postrealistickou teorii, kombinující kazuistické a systematické myšlení. Tento postup překonává klasické binární pozice stability a flexibility, pozitivismu a nonpozitivismu, ale také například deskriptivnosti a normativnosti právní vědy.³⁸

Jak ale autor poznamenává v závěru, „výzvou zůstává otázka, jak přesně formulovat návod, který bude splňovat zmíněné požadavky překonávání binárních opozit a zároveň bude plnit úlohu poměrně konkrétního, ale zároveň neformalistického ‚návodu‘ na aplikaci právní praxi“.³⁹ Je zřejmé, že z hlediska právní jistoty je pojetí aplikace práva jako flexibilního procesu na první pohled sporné, jde tedy o to, jak se v rámci aplikace práva pohybovat na straně jedné flexibilně a na straně druhé v institucionálních mantinelech práva.

Monografii *Tomáše Gábriše* hodnotím jako ve středoevropském prostoru ojedinělý počin, výborně propojující historii a současnost diskusí o právu a právní vědě, považují ji za přínosnou jak pro právní teoretiky, tak i pro osoby zabývající se praktickou aplikací práva. Množství zajímavých postřehů z historie i současnosti práva a právní vědy doplněné o řadu argumentů ve prospěch pragmatického a kazuistického přístupu k právu činí z publikace po mém soudu vynikající příspěvek k rozvoji slovenské i české právní vědy.

Pavel Ondřejek*

Orosz Ladislav. Teória ústavy a ústavné systémy demokratických štátov. Košice: ŠafárikPress, 2020, 336 s.

Teória ústavy a ústavné systémy demokratických štátov je jedna z tých tém, ktorej nemôžno v žiadnom prípade odoprieť dôležitosť, význam a vždy prítomnú aktuálnosť. Vychádzajúc z pozície ústavy ako základného právneho aktu najvyššej právnej sily, je dané tvrdenie len zvýraznené. Vo všeobecnej rovine ústavy upravujú tie najdôležitejšie spoločenské vzťahy, a teda oblasti ako výkon verejnej moci, del'ba moci, organizácia a fungovanie štátu, vzťah štátu a jeho obyvateľstva, všetky tieto inštitúty podčiarkujú nutnosť skúmania danej sféry v každom momente vývoja ľudskej spoločnosti.

Predmetnú vysokoškolskú učebnicu, *Teória ústavy a ústavné systémy demokratických štátov*, od *prof. JUDr. Ladislava Orosza, CSc.*, je nutné chápať hneď z viacerých uhlov pohľadu. Meritórnym faktom je tá skutočnosť, že je to učebná pomôcka adresne koncipovaná pre študentov Fakulty verejnej správy Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach v rámci výučby niekoľkých študijných predmetov vo všetkých študijných programoch, komplementárne je táto učebnica využiteľná aj ako študijná literatúra pre študentov

³⁸ GÁBRIŠ, Tomáš. *Preskriptívna teória práva*, s. 203.

³⁹ *Ibidem*, s. 204.

* Doc. JUDr. Pavel Ondřejek, Ph.D., katedra teorie práva a právních učení Právnické fakulty Univerzity Karlovy. E-mail: ondrejek@prf.cuni.cz.